

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΑΣΙΩΝ:
Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ, ΤΟ ΥΦΟΣ ΚΑΙ Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΥΤΗΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΘΑΣΙΩΝ ΨΑΛΤΩΝ

Σ π ύ ρ ο ς Θ ε μ ε λ ή ς

Ανέλαβα σήμερα ταπεινά την ευθύνη, ως χρέος τιμής προς τους Θάσιους ιεροψάλτες που πέρασαν από τον τόπο τούτο, αλλά και ο ίδιος ως ιεροψάλτης, να παρουσιάσω απλά το θέμα μου. Με τα στοιχεία που μπόρεσα να συγκεντρώσω, πιστεύω ότι θα μείνει σε όλους σας διάχυτη η εντύπωση της ευαισθησίας που διακρίνει τους Θάσιους ως προς τη διατήρηση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς και ειδικότερα της Βυζαντινής μουσικής παράδοσης.

Είναι γνωστό ότι από αρχαιότατων χρόνων οι Θάσιοι διακρίθηκαν για τη στοχαστική και εν γένει ερευνητική τους διάθεση, χάρη στην οποία πρωτοστάτησαν και διακρίθηκαν. Ιδιαίτερα, όμως, ασχολήθηκαν με την αναζήτηση του "Θείου".

Από τους ειδωλολατρικούς χρόνους μέχρι και την περίοδο των πρώτων χριστιανικών χρόνων το ενδιαφέρον των Θασίων για τη θρησκεία παραμένει αμείωτο. Υπάρχει μια διαχρονική ευσέβεια των κατοίκων του νησιού, οι οποίοι διατηρούν αναλλοίωτη την ελληνική μας παράδοση. Πολλοί παλαιοχριστιανικοί ναοί ήταν χτισμένοι στα ερείπια αρχαίων ελληνικών ναών. Σύμφωνα μάλιστα με μαρτυρίες των κατοίκων του νησιού, χτίστηκαν γύρω στα εξήντα εξωκλήσια στο νησί, αριθμός πολύ μεγάλος, εάν λάβουμε υπόψη μας την έκταση του νησιού που είναι 380 τ. χμ. Εξάλλου υπάρχουν πληροφορίες ότι ο χριστιανισμός διαδόθηκε ενωρίς στη Θάσο, αφού στα 325 μ. Χ. η Θάσος είχε επίσκοπο ονόματι Αρίσταρχο και ο οποίος αναφέρεται ότι μετείχε στην οικουμενική σύνοδο της Νίκαιας.

Ένας άλλος σημαντικός λόγος συνέβαλε επίσης στην ενίσχυση του ήδη υπάρχοντος έντονου θρησκευτικού συναισθήματος των Θασίων. Ήταν η ευτυχής συγκυρία που η Θάσος βρίσκεται γεωγραφικά πολύ κοντά στο Άγιον Όρος. Για περίπου επτακόσια χρόνια είχε στενές σχέσεις μ' αυτό. Από το 1287 μέχρι το 1926, οπότε άρχισε η απαλλοτρίωση, έχουμε μετόχια των ιερών μονών του Αγίου Όρους στη Θάσο και την παρουσία των Αγιορειτών στο νησί. Ολόκλη-

ρες εκτάσεις –από λόγους ευλάβειας των κατοίκων της Θάσου– παραχωρούνται σε κάποιο αγιορείτικο μοναστήρι. Οι μετοχιάριοι των ιερών μονών του Αγίου Όρους μετέφεραν πολλές αγιορείτικες παραδόσεις στο νησί που τις αφομοίωσε η ευσέβεια των κατοίκων¹. Επίσης πολλοί λόγιοι Θάσιοι μετέβαιναν στο Άγιον Όρος, όπως στα τέλη του 17ου και στο πρώτο μισό του 18ου αιώνα ο γραφεύς κωδίκων Σεραφείμ Τζεβρενός ή Τζεβρενός και ο Σωτήριος Δούκας που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αναγέννηση των ελληνικών γραμμμάτων στις παραδουνάβιες χώρες, αλλά και στις αυλές των τοπικών ηγεμόνων ως δάσκαλοι και τυπογράφοι².

Πέραν όμως όλων αυτών οι Θάσιοι, όπως και όλοι οι άνθρωποι, προσπάθησαν μέσα από τη θρησκεία να λυτρωθούν ψυχικά και σωματικά. Γιατί η θρησκεία είναι λύτρωση ψυχική και σωματική. Είναι δεσμός γνωστού και άγνωστου, παρόντος και μέλλοντος, ζωής και θανάτου. Είναι *"κλίμαξ μετάγουσα προς την άνω ζωή τα ανθρώπινα"*.

Η θρησκεία είναι η αρμονία λογικής και συναισθήματος. Με τη Λογική επιζητείς, ανέρχεσαι, "μεθίστασαι". Με το συναίσθημα υμνολογείς, συγκινείσαι, διαχέεσαι. Αφού λοιπόν η Λογική και το Συναίσθημα είναι θρησκεία, έπεται ότι η μουσική που αγγίζει το συναίσθημα είναι στοιχείο της θρησκείας και η εκκλησιαστική μουσική διαποτίζει και επενδύει τα βασικά στοιχεία της θρησκείας, τη Λογική και το Συναίσθημα. Μέσα από την εκκλησιαστική μουσική βλέπεις τον ασκητή, το μελετητή, το στοχαστή, τον άγιο, τον ίδιο το θεό³.

Η εκκλησιαστική μουσική, αφού ζυμώθηκε και διαπλάστηκε αριστοτεχνικά μέσα στην καλλιτεχνική και πνευματική χοάνη του Βυζαντίου, εξήλθε με τη νέα της πλέον απαράμιλλη μορφή, τη Βυζαντινή. Έκτοτε η εκκλησιαστική βυζαντινή μουσική, σφιχταγκαλιασμένη άρρηκτα με τη θεόπνευστη ορθόδοξη υμνολογία, αποτελεί για τον ορθόδοξο χριστιανό πηγή ευφροσύνης.

Αρχικός συνθέτης ύμνων και διδάσκαλος μουσικής ήταν ο Ιουβάλ, απ' τις πρώτες γενεές του Αδάμ⁴. Από τότε πάμπολλοι ιεροψάλτες έψαλαν το θεό, προσηλώνοντας το νου στον ουρανό.

Ακολουθώντας αυτή την πορεία πολλοί Θάσιοι εμελοποίησαν και απέδωσαν σε σπάνια βυζαντινή μουσική εκτέλεση ύμνους ευχαριστηρίους προς το Θεό.

Όπως προανέφερα, πολλοί Θάσιοι ταξίδευαν στον Άθω και μερικοί από

1. Νικόλ. Μιχαλόπουλος, «Τα εξωκλήσια της Θάσου έκφραση του θρησκευτικού συναισθήματος των κατοίκων», περ. «Θασιακά», τ. 9 (1994-1995), 323-345.

2. Γ. Παπάζογλου, «Σεραφείμ Τζεβρενός και Μητροφάνης Νύσσης - Μητροφάνης Θάσιος: πτυχές της ζωής και του έργου λογίων Θασίων ιεραρχών (17ος έως 18ος αι.)», περ. «Θασιακά», τ. 9 (1994-1995), 391-419.

3. Ανδρέας Λεων. Παπανδρέου, «Πατριαρχική φόρμιγξ Κών. Πρίγγου. Α' τόμος».

4. Γεν. δ', 21.

αυτούς εκάρησαν μοναχοί, επιδόθηκαν στη βυζαντινή μουσική και edίδαξαν το αγιορείτικο ύφος. Μερικοί από αυτούς είναι ο Διακοδημήτρης Διακάς από το κελί "Άγιος Δημήτριος" Προβάτας και ο γέροντας Ιωσήφ Ανδρεώτης από το κελί "Άγιος Ανδρέας" Προβάτας. Ιεροψάλτες και ιερωμένοι της Θάσου, που επισκέφτηκαν το Άγιον Όρος, επηρέαστηκαν και έψαλαν κατά τον ίδιο τρόπο. Ενδεικτικά αναφέρω τον ιερέα Ιωάννη Παναρέτου, εφημέριο της ενορίας Αγίου Δημητρίου Καλλιράχης, και τον ιεροψάλτη της ίδιας ενορίας Αλέξανδρο Κυριαζόπουλο. Και οι δύο διατήρησαν στην ψαλτική τους το αγιορείτικο ύφος. Επίσης ο πατήρ Γεώργιος Παπαθεοδώρου, από το Θεολόγο της Θάσου, και άλλοι έψαλαν πάντα σε αγιορείτικο ύφος. Ακόμη αναφέρω τον άριστο γνώστη και εκτελεστή της βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής με ύφος αγιορείτικο, τον Αγάπιο μοναχό, κατά κόσμον Θεοδωρίδη Αντώνιο, από τις Μαριές Θάσου, ο οποίος γεννήθηκε το 1891 και εκοιμήθη στις 6/7/1964. Επίσης ο ιεροδιάκονος Δημήτριος, από τα Λιμενάκια της Θάσου, κατά κόσμον Μαργαρίτης Κωστής, άριστος γνώστης και εκτελεστής της βυζαντινής μουσικής με αγιορείτικο ύφος⁵.

"Ύφος" στη μουσική καλείται η κατά τόπους παρατηρούμενη διαφορετική προφορά, η απαγγελία των διαφόρων ιερών και δημοδών μελωδιών. Τούτο σπουδάζεται με την πρακτική απομίμηση και αποτυπώνεται μέσα στη μνήμη.

Η εκκλησία επαγρυπνώντας και διαφυλάττοντας τη μουσική της από κάθε βέβηλο καινοτομία υπογραμμίζει: *"κατά το ύφος και την τάξη της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας"*.

Στοιχεία του ύφους της βυζαντινής μουσικής είναι:

- το βυζαντινό μέλος
- το ηχόχρωμα
- η προφορά και η έκφραση
- ορισμένες αναλύσεις και καλωπισμοί και τέλος
- ο τονικός ρυθμός.

Θεωρώ σκόπιμο να μην επεκταθώ με λεπτομέρειες σε όλες τις κατηγορίες ύφους, γιατί αυτά ενδιαφέρουν τους ειδικούς. Απλά αναφέρω ότι έχουμε:

- Το Πατριαρχικό
- Το Σμυρναϊκό
- Το Αγιορείτικο
- Το Αθηναϊκό και
- Το Μελοδραματικό ύφος.

Είναι όμως απαραίτητο να επισημάνω τη βασική διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στο *Πατριαρχικό* και στο *Αγιορείτικο* ύφος, γιατί το τελευταίο επηρέασε

5. Δημήτρη Στρατή, «Το νησί της Θάσου και το Άγιον Όρος», Καβάλα 1995.

τους Θάσιους ψάλτες. Η διαφορά τους λοιπόν έγκειται στο ότι το μεν Πατριαρχικό είναι απλό και αυστηρό με συγκεκριμένες θέσεις ενδιάμεσων και τελικών μουσικών καταλήξεων, το δε Αγιορείτικο διαφέρει σε ορισμένες ενδιάμεσες πολλές φορές καταλήξεις, προσομοιάζον προς το "Σμυρναϊκό", το οποίο παρουσιάζει μερικά ποικίλματα στις καταλήξεις. Εκπρόσωπος του Σμυρναϊκού ύφους είναι ο πρωτοψάλτης της Αγίας Φωτεινής Σμύρνης Νικόλαος Γεωργίου (1786-1887), γνωστός ως Νικόλαος Σμύρνης⁶.

Οι πιο σημαντικοί ιεροψάλτες της Θάσου που έψαλαν επηρεασμένοι απ' το Αγιορείτικο ύφος ήταν: ο Δημήτριος Μπαρούτης, ο Δημήτριος Γαλανός, ο Σωτήριος Διαμαντής, ο Αλέξανδρος Κομλίκης, ο Δημήτριος Κομλίκης, ο Ανδρέας Θεμελής, ο Δημήτριος Θεμελής, ο Διαμαντής Αγγελής και άλλοι απ' το Θεολόγο της Θάσου. Τα βιογραφικά όλων αυτών θα δημοσιευθούν στα Πρακτικά του 4ου Συνεδρίου Θασιακών Μελετών⁷. Δεν τα αναφέρω εδώ για να μην κουράσω το ακροατήριο. Θα αναφερθώ μόνο με λίγα λόγια στο βιογραφικό του μεγάλου Θάσιου πρωτοψάλτη Δημητρίου Νικ. Μήτρου, από το Θεολόγο της Θάσου, ο οποίος με τη λαμπρή του παρουσία ετίμησε όχι μόνο το νησί του αλλά και ολόκληρη την Ελλάδα.

Δημήτριος Μήτρου

Γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου στις 27/2/1907. Τα πρώτα μαθήματα βυζαντινής μουσικής τα πήρε από το Μικρασιάτη πρόσφυγα, ιατρό στο επάγγελμα και μουσικοδιδάσκαλο, Παυλίδη Δημήτριο με ύφος Σμυρναϊκό. Στη συνέχεια κατέφυγε στον άρχοντα πρωτοψάλτη Κων. Πρίγγο, όπου εσπούδασε τη βυζαντινή μουσική από το 1925 έως το 1928, ενώ παράλληλα σπούδασε και ευρωπαϊκή μουσική και κιθάρα στο Ωδείο Θεσσαλονίκης. Ήταν φιλομαθέστατος και μελετούσε και φιλοσοφικά βιβλία. Ζούσε μια πολύ μετρημένη ζωή, ασκητική θα λέγαμε. Εκτός από ψάλτης υπήρξε μεγάλος και πετυχημένος δάσκαλος για πολλούς μαθητές του στην Αθήνα και επαρχία. Ήταν προικισμένος από το θεό με σπάνια φωνή, ήταν ταλέντο, λυρικός τενόρος θα λέγαμε, με χρόνο και ρυθμό συνυφασμένο με το Πατριαρχικό ύφος, κατ' εξαίρεση, σε σχέση με τους άλλους Θάσιους ιεροψάλτες. Ήταν μοναδικός στο ύφος του και απ' τους λίγους μεταγενέστερους εκτελεστές της βυζαντινής μουσικής σχετικά με την ερ-

6. Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Βυζαντινής Μουσικής Ομοσπονδίας Συλλόγων Ιεροψαλτών Ελλάδας.

7. Η εισήγηση αυτή δε δημοσιεύεται στα Πρακτικά αλλά στο σημερινό 11ο τόμο των «Θασιακών».

μηνεία των μουσικών κειμένων και εκτέλεση των σημείων. Στο θέμα αυτό είχε μια ιδιαιτερότητα που δεν την συναντάς εύκολα.

Πέραν όμως όλων αυτών, υπήρξε και συνθέτης μουσικών κειμένων, όπως: Τρισάγιο σε ήχο Α΄ ΣΑΜΠΑΧ, ήχο Β΄, ήχο βαρύ, ήχο πλάγιο του Δ΄, Δύναμις σε πλάγιο του Δ΄, Λειτουργικά σε Α΄ ήχο, Άξιον Εστί σε Α΄ ήχο, Λειτουργικά και Άξιον Εστί σε Β΄ Γ΄ και Δ΄ ήχο. Σε όλα τα χρόνια της εκκλησιαστικής του καριέρας έψαλε σε πολλές πόλεις της Ελλάδας, όπως στην Ξάνθη, Σιδηρόκαστρο, Θεσσαλονίκη, Νάουσα, Βόλο, Πάτρα, Καστοριά, Λάρισα, Βέροια, Αργίριο, Πύργο Ηλείας, Αθήνα και Πειραιά. Απεβίωσε στις 7 Απριλίου του 1980 σε ηλικία 73 ετών.

«Σε Υμνούμεν...» βυζαντινή σημειογραφία-μελοποίηση υπό Δημητρίου Μή-

Ήχος $\frac{3}{4}$ $\epsilon\beta\pi\alpha$

Δ. Μητρού

Αί έκφωνήρεις εἰς τόν Δ

ἦ εἰς τόν π· ἦ εἰς τόν π

χ = 54

Σε υ μνοῦ σου σου μεν

Σε ε ευ λο γου μεν Σοι ευ χα ρι στου

μεν Κυ ρι ι ε χ και δε ο με θα σου

ο θε ος η μω ων

τρού:

Αντί επιλόγου παραθέτω την άποψη του καθηγητή της Χριστιανικής και Βυζαντινής Αρχαιολογίας, Υμνολογίας και Μουσικής στη Θεολογική Σχολή «Τιμίου Σταυρού» της Βοστώνης κ. Σάββα Ι. Σάββα:

«Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι η Εκκλησιαστική Βυζαντινή Μουσική επέρασε δοκιμασίες φοβερές, εσωτερικοί και εξωτερικοί εχθροί την επολέμησαν

είτε ηθελημένα είτε αθέλητα. Ο Θεός, όμως, όπως διέσωσε την εκκλησία από τους φοβερούς αιρετικούς των πρώτων χριστιανικών αιώνων, έτσι διέσωσε και την μουσική της. Μοναδικός δε και ασφαλής γνώμων και παράγων της σωτηρίας αυτής ήτο η φωνητική μελωδική παράδοση της Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής. Αυτή, σαν άλλη κιβωτός, διεφύλαξε τον ανεκτίμητον αυτόν θησαυρόν αλώβητον, παρά τας δυσμενείς, όπως αναφέραμε, εξωτερικάς και εσωτερικάς επιδράσεις. Είναι η ίδια φωνητική παράδοσις και μελωδία, που και σήμερα διαφυλάττει εν πολλοίς η αγιοτάτη ημών εκκλησία διά πολλών, εξόχως κατηρητισμένων και με θαυμάσιον φωνητικόν τάλαντον προικισμένων ιεροψαλτών, εις ολόκληρον την Ελλάδα και αλλού».

Σωτήριος Καπνηρός (από αφήγηση του εγγονού του Ιωάννη Βαρδαβούλια)

Ο Σωτήριος Καπνηρός γνώριζε άριστη βυζαντινή μουσική. Έψαλε στο Θεολόγο της Θάσου. Τηρούσε αυστηρά τη μουσική γραμμή του κειμένου. Υπήρξε εκτός από ψάλτης και άριστος διδάσκαλος. Κοντά του μαθήτευσε και ο μετέπειτα πρωτοψάλτης Δημήτριος Γαλανός. Βυζαντινή μουσική έμαθε στο Άγιον Όρος. Όπως λέγεται προοριζόταν και για ιερέας στη Θάσο. Όταν μάλιστα γύρισε από το Άγιον Όρος, είχε αγοράσει όλα τα βιβλία που χρησιμοποιούν οι ιερείς, ενώ συγχρόνως έφερε και τη γενειάδα ως υποψήφιος ιερέας. Για λόγους άγνωστους, όμως, δε χειροτονήθηκε ιερέας. Παρ' όλα αυτά συνέχισε ως ψάλτης και μουσικοδιδάσκαλος βυζαντινής μουσικής αγιορείτικου ύφους.

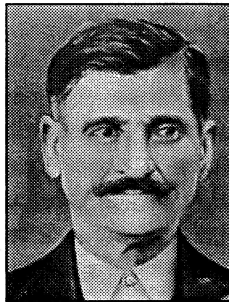
Χατζησταματίου - Σταυρόπουλος Σταμάτιος (από αφήγηση του εγγονού του Χατζησταματίου Σταματίου, ιατρού στο επάγγελμα)

Ο Χατζησταματίου Σταμάτιος έφερε και το επώνυμο Σταυρόπουλος. Αφ' ότου όμως επισκέφθηκε τα Ιεροσόλυμα ονομάστηκε «Χατζής»-Σταμάτης, όπως συνηθιζόταν, γι' αυτό και από τότε ονομάστηκε Χατζησταματίου Σταμάτιος. Ο Χατζησταματίου Σταμάτιος καταγόταν από το Θεολόγο της Θάσου. Στο επάγγελμα ήταν δημοδιδάσκαλος και διητέλεσε και διευθυντής στο δημοτικό σχολείο της «Δεξαμενής» Καβάλας. Γνώριζε άριστα τη βυζαντινή μουσική και ήταν από τους πιο καλλίφωνους ψάλτες. Έψαλε ως πρωτοψάλτης επί σειρά ετών στον Άγιο Ιωάννη Καβάλας. Για την καλλιφωνία του έρχονταν να τον ακούσουν από διάφορα μέρη της Ελλάδος. Άλλωστε διητέλεσε και ως ψάλτης σε εκκλησίες της Πάτρας επί σειρά ετών. Διατηρούσε αυστηρά τη μουσική γραμμή του κειμένου με ύφος άριστα αγιορείτικο και μελωδικότατο. Ήταν παντρεμένος και είχε τέσ-

σερα παιδιά. Το 1946 απεβίωσε σε ηλικία 77 ετών στην Καβάλα.

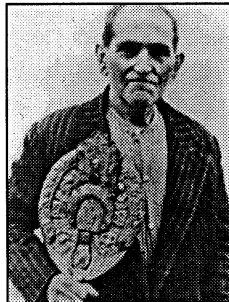
Δημήτριος Μπαρούτης (από αφήγηση του γιου του Βασιλείου Μπαρούτη)

Ο Δημήτριος Μπαρούτης γεννήθηκε το έτος 1886 στο Θεολόγο της Θάσου. Ο πατέρας του ήταν ιερέας και ιερουργούσε στο Λιμένα της Θάσου, κυρίως, αλλά και στο Θεολόγο τα τελευταία δέκα χρόνια περίπου. Ο μπάραμπα «Μήτσος» Μπαρούτης ήταν γνώστης της βυζαντινής μουσικής και έψελνε στο Θεολόγο στις εκκλησίες Αγία Παρασκευή και τελευταία στον Άγιο Δημήτριο. Ήταν παντρεμένος με τη Μαρία Β. Κλήμη. Απέκτησε επτά παιδιά. Ο ίδιος εργάστηκε στην Αμερική, όπου και έψελνε για περίπου δύο χρόνια. Εν συνεχεία επέστρεψε στη Θάσο και ασχολήθηκε με αγροτικές εργασίες. Ήταν επίσημος ψάλτης του Θεολόγου μέχρι το 1972, οπότε και απεβίωσε σε ηλικία ογδόντα έξι ετών περίπου.

Διαμαντής Αγγελής (από αφήγηση του γιου του Αγγελή Αγγελή)

Ο Διαμαντής Αγγελής γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου το 1887. Παντρεύτηκε το 1916 με την Ευθυμία Δ. Ζωντανού και απέκτησε τέσσερα παιδιά. Έμαθε βυζαντινή μουσική και ψάλτης στο Άγιον Όρος. Έψαλε στον Άγιο Δημήτριο του Θεολόγου της Θάσου από ηλικίας είκοσι έως είκοσι πέντε ετών. Η κύρια ασχολία του ήταν αγροτική, ενώ παράλληλα ήταν και μελισσοκόμος. Ήταν «τυπικός» και έψαλε πάντα από μουσικά κείμενα. Δυστυχώς σήμερα δεν έχουν μείνει βιβλία του με μουσική βυζαντινής σημειογραφίας, αλλά αυτά έχουν διανεμηθεί σε άλλους ψάλτες- διασκορπισμένα θα λέγαμε – αφότου απεβίωσε στις 6/11/1944.

Δημήτριος Γαλανός (από την αφήγηση του γιου του Αγγελου Γαλανού)

Ο Δημήτριος Γαλανός γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου το 1888. Ονομάστηκε «αναγνώστης» το 1906. Ήταν παντρεμένος με την Καλλιόπη Σ. Βασιλούδη και απέκτησε πέντε παιδιά. Γνώριζε βυζαντινή μουσική. Μαθήτευσε στους ψάλτες Μαλιάγκο Κων/νο και Καπνηρό Σωτήριο (μουσικότατοι και άριστοι εκτελεστές της βυζαντινής μουσικής). Ο ίδιος έψαλε ως πρωτοψάλτης τόσο στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου στο Θεολόγο της Θάσου όσο και στη εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, επίσης στο Θεολόγο της Θάσου, από το 1914 έως το 1975. Ήταν χα-

ρακτηριστικό το «γαργάρισμα», το δούλεμα δηλαδή των φθογγοσήμεων όταν έψαλε, τηρώντας αυστηρά τη μουσική γραμμή του κειμένου. Ήταν αντιπρόσωπος της Μονής Φιλοθέου του Αγίου Όρους επί 25 έτη στο μοναστήρι του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στο Θεολόγο (μετόχι), του οποίου την αντιπροσώπευση παρέδωσε στον ανιψιό του Κων/νο Βαρκάρη. Ο Δημήτριος Γαλανός απεβίωσε σε ηλικία ογδόντα ετών, το έτος 1968, στο Θεολόγο της Θάσου.

Σωτήριος Διαμαντής (από αφήγηση του γιου του Αριστείδη)

Ο Σωτήριος Διαμαντής ήταν παντρεμένος και είχε έξι παιδιά. Μάλλον γνώριζε βυζαντινή μουσική και έψαλε στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου στο Θεολόγο της Θάσου. Το 1935 πέθανε σε ηλικία σαράντα περίπου ετών από πνευμονία. Σήμερα ζει ένας από τους γιους του που διαμένει στον Ποτό της Θάσου, ο οποίος μου είπε όλα τα ανωτέρω, ολίγα μεν, αλλά όταν πέθανε ο πατέρας του ήταν μόλις έξι ετών.

Ανδρέας Θεμελής (από αφήγηση του ανιψιού του Σπύρου Θεμελή)

Ο Ανδρέας Θεμελής γεννήθηκε στην Άνω Βίτσα (Ζαγοροχώρι της Ηπείρου) το 1906 και ήρθε στη Θάσο σε ηλικία οκτώ ετών. Ήταν παντρεμένος με την Παναγιώτα Κ. Βασιλικού και απέκτησε δύο παιδιά. Έμεινε στη Θάσο και έψαλε στον Άγιο Δημήτριο Θεολόγου. Δε γνώριζε βυζαντινή μουσική, είχε, όμως, πολλά ακούσματα παλαιών ψαλτάδων και έψαλε πρακτικά πάντα κατά το αγιορείτικο ύφος. Στα χρόνια της «κατοχής» (1940-1944) έψαλε και στα Βασιλικά της Χαλκιδικής. Ήταν υπάλληλος υγειονομικής υπηρεσίας στην Καβάλα. Έψαλε και σε ναούς της Καβάλας (πάντα αμισθί), όπως Άγιο Αθανάσιο, Άγιο Γεώργιο, Άγιο Ιωάννη κ.λ.π. Πέθανε το έτος 2001.

Δημήτριος Κομλίκης (από αφήγηση του αδελφού του Κώστα Κομλίκη)

Ο Δημήτριος Κομλίκης γεννήθηκε το 1909 στο Θεολόγο της Θάσου. Ήταν ξυλουργός-επιλοποιός. Γνώριζε άριστη βυζαντινή μουσική, την οποία διδάχθηκε από το Μικρασιάτη πρόσφυγα, ιατρό στο επάγγελμα και μουσικοδιδάσκαλο, Παυλίδη Δημήτριο. Ήταν συμμαθητής του Δημητρίου Μήτρου. Ο Δημήτριος Κομλίκης έψαλε στον Άγιο Δημήτριο και στην Αγία Παρασκευή στο Θεολόγο της Θάσου. Ασπάστηκε το παλαιό ημερολόγιο περίπου το 1950. Χει-

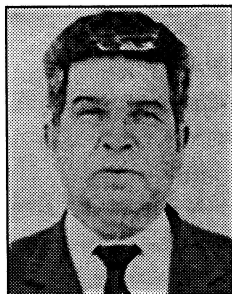
ροτονήθηκε στην Αθήνα παλαιοημερολογίτης ιερέας και υπηρέτησε στην Ποταμιά της Θάσου και Αρεθούσα Χαλκιδικής πάνω από δέκα χρόνια. Στη συνέχεια εκάθη μοναχός στο Άγιον Όρος, στο κελί Άγιος Αθανάσιος Καυσοκαλυβίων με το όνομα Δαμιανός. Ο Δημήτριος Κομλίκης σε ηλικία εβδομήντα έξι ή εβδομήντα επτά ετών εκοιμήθη το 1985 ή 1986.

Αλέκος Κομλίκης (από αφήγηση του αδερφού του Κώστα Κομλίκη)

Ο Αλέκος Κομλίκης γεννήθηκε το 1913 στο Θεολόγο της Θάσου. Ασκούσε το επάγγελμα του ξυλουργού-επιπλαποιού. Γνώριζε άριστη βυζαντινή μουσική και τήρουσε αυστηρά τη μουσική σημειογραφία. Έψαλε ως πρωτοψάλτης στις εκκλησίες Αγίου Δημητρίου και Αγίας Παρασκευής στο Θεολόγο της Θάσου πάνω από τριάντα χρόνια. Έμαθε βυζαντινή μουσική από τον αδελφό του Δημήτριο Κομλίκη, ο οποίος ήταν επίσης άριστος μουσικός ψάλτης. Ο Αλέξανδρος Κομλίκης έψαλε και στο Σταυρό Χαλκιδικής κατά την περίοδο 1943-1944. Ζούσε μόνος του και ήταν αυστηρός στην τήρηση του τυπικού κατά τους κανόνες της εκκλησίας. Τελευταία μάλιστα ασπάσθηκε το παλαιό ημερολόγιο και απεσύρθη από το αναλόγιο των «νεοημερολογιτών». Απεβίωσε σε ηλικία εβδομήντα ετών περίπου.

Ιωάννης Μπούρας (από αφήγηση του Υδριώτη Νικολάου, κατοίκου Πρίνου Θάσου)

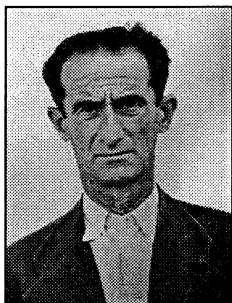
Ο Ιωάννης Μπούρας γεννήθηκε στον Πρίνο της Θάσου το 1913. Έψαλε στον Πρίνο της Θάσου και στους ιερούς ναούς Αγίου Παύλου και Αγίου Ιωάννη της Καβάλας επί σειρά ετών. Τελευταία έψαλε και στους Αγίους Πάντες Καλλιθέας Αθηνών. Ήταν παντρεμένος και είχε δύο παιδιά. Ξεχώριζε για το χαρακτηριστικό χρώμα της φωνής του. Ήταν βαθύφωνος, δίχως φωνητικές παρεκκλίσεις. Το «πιστεύω» του σαν ψάλτης ήταν μεγάλο, γι' αυτό και στη Θάσο είχε συγκροτήσει και παιδική χορωδία. Απεβίωσε σε ηλικία περίπου 88-89 ετών.

Γεώργιος Πέtkος (από αφήγηση του ιδίου)

Ο Γεώργιος Πέtkος γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου το 1913. Ήταν αγρότης και για πολλά χρόνια ήταν και αλευρομυλωνάς. Είναι παντρεμένος και έχει δύο παιδιά. Ιδιαίτερα τον τραβούσε η βυζαντινή μουσική από μικρό παιδί ακούγοντάς την από ψάλτες και καλόγηρους του Αγίου Όρους. Σε μεγάλη ηλικία άρχισε να ψάλλει πρακτικά. Σ' αυτό βοηθήθηκε πολύ από τα

ακούσματα καλλίφωνων ψαλτάδων κατά την περίοδο που δούλευε στη Θεσσαλονίκη. Έψαλε στην εκκλησία του Αγίου Δημητρίου και στην Αγία Παρασκευή Θεολόγου Θάσου, καθώς και στην Παναγία του Ποτού Θεολόγου Θάσου. Είναι πρακτικός ψάλτης και ιδιαίτερα καλλίφωνος. Ψάλλει μέχρι και σήμερα παρά το προχωρημένο της ηλικίας του.

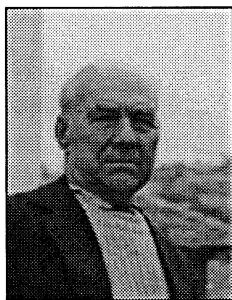

Δημήτριος Θεμελής (από αφήγηση του γιου του Σπύρου Θεμελή)

Ο Δημήτριος Θεμελής γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου το 1914. Έμενε μόνιμα στο Θεολόγο και ασκούσε το επάγγελμα του κρεοπώλη. Ήταν παντρεμένος με την Αικατερίνη Ι. Ψούχλου και απέκτησε δύο παιδιά. Διακρινόταν για την άριστη και μοναδική φωνή του. Έψαλε πρακτικά και ερασιτεχνικά, με σπάνια φωνητική απόδοση και με ύφος αγιορείτικο. Απεβίωσε το 1985.

Δημήτριος Σιάτρας (από αφήγηση Υδριώτη Νικολάου, κατοίκου Πρίνου Θάσου)

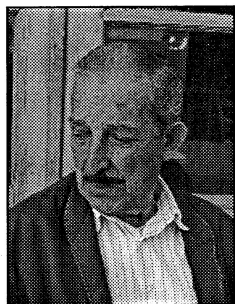
Ο Δημήτριος Σιάτρας γεννήθηκε στον Πρίνο της Θάσου περίπου το 1917 και απεβίωσε σε ηλικία περίπου 83 ετών. Ήταν παντρεμένος και απέκτησε δύο παιδιά. Βυζαντινή μουσική έμαθε κοντά στο Σωτήριο Κυριαζόπουλο, άριστο διδάσκαλο βυζαντινής μουσικής και ψάλτη στην Καλλιράχη της Θάσου. Το ύφος του ήταν αγιορείτικο. Έψαλε στο μεγάλο Πρίνο-Καζαβίτι στην εκκλησία των Αγίων Αποστόλων. Τηρούσε τη γραμμή του μουσικού κειμένου με αυστηρότητα. Μαθητές του υπήρξαν ο ιερέας Άγγελος Λιγνός, ο Βαής Αναστάσιος και άλλοι πολλοί, εντός και εκτός του νησιού της Θάσου.

Κώστας Κομλίκης (από αφήγηση του ίδιου)

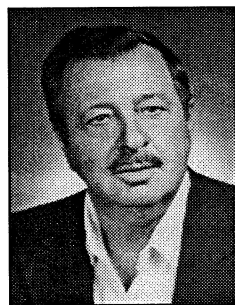
Ο Κώστας Κομλίκης γεννήθηκε το 1917 στο Θεολόγο της Θάσου. Είναι παντρεμένος και έχει τρία παιδιά. Άσκησε το επάγγελμα του ξυλουργού-επιπλοποιού παράλληλα με την αγροτική του ζωή. Μουσική έμαθε από τον πατέρα του, ο οποίος ήταν άριστος μουσικός και άριστος βιολιστής. Έψαλε ως πρωτοψάλτης στον Άγιο

Δημήτριο και στην Αγία Παρασκευή του Θεολόγου Θάσου. Κυρίως έψαλε πρακτικά, γιατί είχε ακούσματα από τον πατέρα του και από τα δύο του αδέρφια Δημήτριο και Αλέκο Κομλίκη. Ο ίδιος δηλώνει ότι δέχθηκε προτροπή και βοήθεια στο να ψάλλει από τον Ανδρέα Θεμελή σε ηλικία τριάντα ετών.

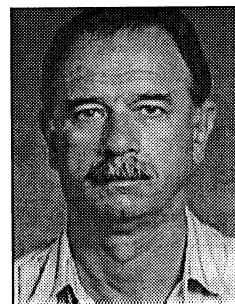
Μιχαήλ Σουρίνης (από αφήγηση του ίδιου)

Ο Μιχαήλ Σουρίνης γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου το 1925. Εργάστηκε ως αγρότης και μελισσοκόμος. Είναι παντρεμένος και έχει δύο παιδιά. Βυζαντινή μουσική έμαθε στο Άγιον Όρος, κοντά στους Δανιηλέους. Το ύφος του είναι καθαρά αγιορείτικο. Έψαλε ως πρωτοψάλτης στην Αγία Παρασκευή και στον Άγιο Δημήτριο του Θεολόγου της Θάσου από ηλικίας 19 ετών. Τέλος έψαλε και στη Χαλκιδική. Παρά το προχωρημένο της ηλικίας του ψάλλει ακόμα στην εκκλησία Αγίου Δημητρίου Θεολόγου Θάσου.

Δημήτριος Ραμπότας (από αφήγηση του ίδιου)

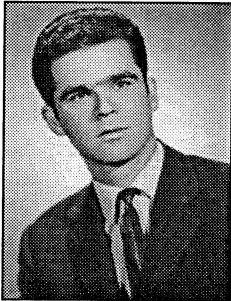
Ο Δημήτριος Ραμπότας γεννήθηκε το 1929 στην Καλλιράχη της Θάσου. Είναι παντρεμένος και έχει ένα παιδί. Ο Δημήτριος Ραμπότας ασκούσε το επάγγελμα του πλαστιγοποιού. Βυζαντινή μουσική έμαθε κοντά στο θείο του Σωτήριο Κυριαζόπουλο, άριστο διδάσκαλο και εκτελεστή της βυζαντινής μουσικής με αγιορείτικο ύφος. Ο Δημήτριος Ραμπότας έψαλε σε ναούς της Θάσου και, κυρίως, της Καβάλας από το 1951 μέχρι και το 1992. Η Ιερά Μητρόπολη Φιλίππων Νεαπόλεως και Θάσου τον τίμησε με έπαινο για την πολυετή προσφορά του στο αναλόγιο των ιερών ναών. Το ύφος του ήταν πατριαρχικό με ενδιαμέσες θέσεις αγιορείτικου ύφους.

Σπύρος Θεμελής (βιογραφικό του ίδιου)

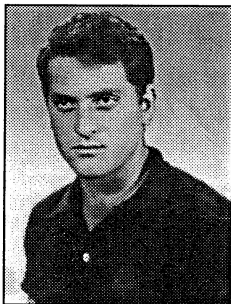
Ο Σπύρος Θεμελής γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου στις 21/5/1941. Είναι παντρεμένος και έχει ένα παιδί. Ασκεί το επάγγελμα του τεχνολόγου μηχανολόγου μηχανικού ως εκπαιδευτικός. Είναι διευθυντής στις σχολές μαθητείας ΤΕΕ του ΟΑΕΔ Καβάλας επί 25 χρόνια. Από μικρό παιδί είχε ακούσματα τόσο από τους γονείς του όσο και από διακεκριμένους ψάλτες του χωριού του, κα-

θώς και από καλόγερους που έψαλαν στον Άγιο Δημήτριο Θεολόγου Θάσου. Σε ηλικία δώδεκα ετών έψαλε για πρώτη φορά τον Απόστολο στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής του Θεολόγου, ύστερα από προτροπή του Χρήστου Παγώνη- Θεμελή. Επειδή τον τραβούσε η ψαλτική τέχνη-βυζαντινή μουσική-έψαλε αρχικά ως πρακτικός ψάλτης στον Άγιο Δημήτριο Θεολόγου. Σε ηλικία όμως είκοσι οκτώ ετών και ενώ σπούδαζε στη ΣΕΛΕΤΕ στην Αθήνα, πήρε ιδιαίτερα μαθήματα επί σειρά ετών από τον εξαιρετο μουσικοδιδάσκαλο Μηνά Μηναΐδη, πρωτοψάλτη του Αγίου Νικολάου Νικαίας και διευθυντή της σχολής βυζαντινής μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Νικαίας Πειραιά. Έψαλε ως εκπαιδευόμενος ψάλτης στο μητροπολιτικό ναό Αγίου Νικολάου Νικαίας Πειραιά. Στη συνέχεια ήρθε στην Καβάλα όπου από το 1975 ψάλλει σε ναούς της Καβάλας επαγγελματικά, όπως Παναγία Καβάλας και μητροπολιτικό ναό Τιμίου Προδρόμου Καβάλας. Ο Σπύρος Θεμελής έχει ακούσματα μεγάλων διδασκάλων βυζαντινής μουσικής και τηρεί αυστηρά τη μουσική γραμμή του κειμένου. Το ύφος του είναι πατριαρχικό με ενδιάμεσα ποικίλα πολλά φορές αγιορείτικου ύφους.

Αναστάσιος Βαής (από αφήγηση του ιδίου)

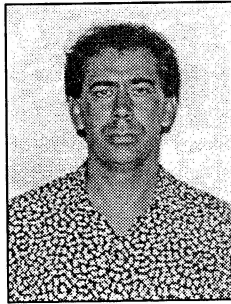
Ο Αναστάσιος Βαής γεννήθηκε το 1942 στον Πρίνο της Θάσου. Βυζαντινή μουσική έμαθε κοντά στον πρωτοψάλτη και διδάσκαλο βυζαντινής μουσικής Δημήτριο Σιάτρα. Είναι παντρεμένος και έχει δύο παιδιά. Ψάλλει στην ενορία Αγίου Γεωργίου Πρίνου από το 1969. Τηρεί αυστηρά τη γραμμή του μουσικού κειμένου με ύφος περισσότερο αγιορείτικο και λιγότερο πατριαρχικό.

Αύγουστος Καρτάλης (από αφήγηση του ιδίου)

Ο Αύγουστος Καρτάλης γεννήθηκε στα Λιμενάρια της Θάσου το 1946. Από δεκαπέντε ετών έψαλε στον Άγιο Γεώργιο στην περιοχή «Καλύβια Λιμεναριών». Αρχικά πήγε στο Άγιον Όρος στην περιοχή Προβάτας και κοντά στον Διακοδημήτρη Διακά –κατά κόσμο Μαργαρίτη Κωστή- άρχισε να παίρνει τα πρώτα μαθήματα βυζαντινής μουσικής για δεκαέξι μήνες. Στη συνέχεια πήγε

στην Καβάλα και παρακολούθησε τον πρωτοψάλτη Ματθαίο Τσαμικιράνη. Κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας στην Αθήνα μαθήτευσε κοντά στον Θεόδωρο Χατζηθεοδώρου, καθηγητή του ελληνικού ωδείου Αθηνών. Το ύφος του είναι ανάμικτο, αγιορείτικο και, κυρίως, πατριαρχικό. Ψάλλει ως πρωτοψάλτης στον ιερό ναό Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στα Λιμενάκια της Θάσου.

Ιωάννης Βατσακτσής (από αφήγηση του ίδιου)

Ο Ιωάννης Βατσακτσής γεννήθηκε στο Θεολόγο της Θάσου το 1958. Είναι παντρεμένος και έχει τρία παιδιά. Από μικρό παιδί άκουγε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αποτύπωνε στη μνήμη του τα ακούσματα της βυζαντινής μουσικής από καλούς ψάλτες που έψαλαν στον Άγιο Δημήτριο Θεολόγου Θάσου, όπως ήταν ο Αλέκος Κομλίκης κ.ά. Από δέκα χρονών μαζί μ' αυτούς έψαλε όσο μπορούσε. Στα δεκαοχτώ του χρόνια πήγε στην Καβάλα και διδάχτηκε τη βυζαντινή μουσική από τον εξαιρετο πρωτοψάλτη και μουσικοδιδάσκαλο Ματθαίο Τσαμικιράνη. Σήμερα ψάλλει στην εκκλησία της Παναγίας στον Ποτό ως πρωτοψάλτης. Διακρίνεται για τη φιλομάθειά του διαβάζοντας μουσική και ακούγοντας παλιούς και μεγάλους δασκάλους. Το ύφος του είναι πατριαρχικό, ενώ πολλές φορές ψάλλοντας βάζει και θέσεις αγιορείτικου ύφους.

Γεώργιος Σταυρόπουλος (από αφήγηση της κόρης του Βασιλικής Σταυροπούλου-Ρούμπου)

Ο Γεώργιος Σταυρόπουλος γεννήθηκε το 1912 στον Πρίνο της Θάσου. Ήταν παντρεμένος και είχε ένα παιδί. Γνώριζε άριστη βυζαντινή μουσική, την οποία διδάχθηκε απ' τον Σωτήρη Κυριαζόπουλο στην Καλλιράχη της Θάσου κατά τα έτη 1953-1955. Απ' το 1955 έψαλε σε πολλές εκκλησίες στον Πρίνο, όπως Αγ. Νικόλαο, Αγ. Ιωάννη, και στην Καλλιράχη απ' το 1974-1981, οπότε και ξαναγύρισε στον Πρίνο και απ' το 1981-1993 έψαλε στον Άγιο Νικόλαο.

Απεβίωσε το 2002 σε ηλικία 90 ετών. Χρησιμοποιούσε αυστηρά τη μουσική γραμμή του κειμένου με ύφος μάλλον αγιορείτικο κατά το πλείστον.